

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ АСПЕКТІВ Я-КОНЦЕПЦІЙ В СТРУКТУРІ ОСОБИСТОСТІ З ТРАВМОЮ ІНЦЕСТУ

Глушченко Микита

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

mykyta.hlushchenko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1235-109X>

Мета статті передбачає теоретичний аналіз психологічних особливостей Я-концепції осіб з травмою інцесту, критерії прояву самосприйняття особистості з травмою інцесту у дорослому віці.

Методи. У статті застосовано методи теоретичного вивчення наукової літератури (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння) стосовно висвітлення особливостей прояву Я-концепції осіб, з травмою інцесту.

Результати. У результаті теоретичного аналізу визначено, що Я - концепція особистості, з травмою інцесту, проявляється надмірним занепокоєнням щодо власної безпеки, довіри до світу, песимістичним сприйняттям теперішніх та потенційно майбутніх подій. Досвід інцесту порушує соціальну ідентичність дитини, сприйняття сексуальності, образу фізичного тіла та близьких інтимних взаємостосунків. Окреслено три профілі сексуальної Я-концепції осіб з травмою інцесту: довірливий та безтурботний; принижений та депресивний; надмірно прискіпливий та занепокоєний профілі. Визначено, що за гендерним аспектом Я-концепція жінок та чоловіків рівноцінна, натомість чоловікам більш властива сплутаність у сексуальній ідентичності та сприйнятті власної мужності.

Висновки. Я-концепція особистості з травмою інцесту має власну специфіку та відрізняється від Я-концепції осіб, що не переживали дану подію. Я-концепція особистості з травмою інцесту на емоційному рівні проявляється почуттям дефективності, сорому, самотності. Когнітивний рівень характеризується заниженою самооцінкою, сплутаністю понять любов/секс/близькість, нав'язливими думками про самогубство тощо. Досвід травми інцесту порушує формування позитивної соціальної ідентичності, моделей сімейної та партнерської поведінки. Образ фізичного Я сповнений негативними установками щодо зовнішності, сприйняття власного тіла як зрадницьке та відчужене. Я-концепція осіб з травмою інцесту характеризується травматичною сексуальністю, що проявляється дисоціацією під час сексу, високим рівнем пильності, сорому та провини.

Ключові слова: сім'я, інцест, особистість, Я-концепція, сексуальне насильство над дітьми.

Mykyta Hlushchenko. Psychological analysis of Self-Concept aspects in personality structure of individuals with incest trauma.

Purpose. The aim of this article is to provide a theoretical analysis of the psychological characteristics of the Self-concept of personality who have experienced incest trauma and to identify specific features of self-perception in adulthood.

Methods. The study employed methods of theoretical analysis of scientific literature (analysis, synthesis, generalization, comparison) to explore the peculiarities of self-concept of personality with incest trauma.

Results. The theoretical analysis revealed that self-concept of personality who have experienced incest trauma is marked by excessive concern for personal safety, a lack of trust in the world and a pessimistic perception of present and potential future events. Incestuous experiences disrupt the child's social identity, perception of sexuality, body image and ability to form close, intimate relationships. Three profiles of Sexual Self-concept among individuals with trauma were outlined: the confident and non-preoccupied, the demeaning and depressive, the hyperconfident and preoccupied. It was found that, in terms of gender, male and female self-concept are generally equivalent, however men more frequently exhibit confusion regarding sexual identity and perceptions of masculinity.

Conclusions. The Self-concept of personality with incest trauma processes distinct features and differs significantly from that of personality who have not experienced such trauma. On the emotional level it is characterized by feelings of defectiveness, shame and loneliness. The cognitive dimension includes low self-esteem, confusion between the concept of love/sex/intimacy and obsessive thoughts of suicide. Incest trauma disrupts the development of positive social identity and healthy models of familial and partner relationships. The physical self-image is often filled with negative attitudes toward appearance and the perception of one's body as alienated and betraying. The self-concept in such individuals is also marked by traumatic sexuality, manifested through dissociation during sexual activity, heightened vigilance, shame and guilt.

Keywords: family, incest, personality, self-concept, child sexual abuse.

Вступ. Розвиток психологічної науки в рамках загального підходу до вивчення Я-концепції особистості виявляє її проблеми, які безпосередньо впливають на самосвідомість та організацію життєдіяльності людини, такі як травматичний досвід насильства. Одним з найбільш складних і табуйованих проблем у суспільстві виступає травматичний досвід сексуального насильства над дітьми у сім'ях, чим і визначається явище інцесту. Сучасний психологічний дискурс уявлень про інцест презентує, що Я-концепція осіб з травмою інцесту характеризується ускладненою негативною системою самосприйняття, порушенням функціонування особистості з ризиком виникнення психопатології у дорослому віці. Відповідно,

завдання здорового сучасного суспільства потребує формування якісних принципів надання психологічної, медичної, соціальної допомоги й актуалізують концентрацію зусиль у напрямі дослідження Я-концепції особистості, яка зазнала інцесту.

У науковій парадигмі травма інцесту інтерпретується як сексуальне насильство над дітьми. У той же час існує ряд синонімічних термінів, таких як «сексуальне насильство над дітьми в сім'ї», «сексуальна експлуатація дітей близькими родичами або значущими дорослими», «постраждалий від інцесту», «травма інцесту». Відповідно до підходу запропонованим D. Finkelhor, J. Herman, D. Russell (Finkelhor, 1978; Herman & Russell, 1986) можна підкреслити, що використання цих термінів буде позначати один і той самий досвід. Перші спроби теоретичного аналізу впливу травматичного досвіду сексуального насильства на особистість дитини вивчалися науковцями S. Blume, J. Herman, D. Russell, D. Finkelhor (Blume, 1998; Finkelhor, 1978; Herman & Russell, 1986). Вчені присвятили дослідження вивченню особливостей виникнення інцесту у сімейній системі та аналізували його вплив на розвиток особистості дитини. Подальші вчення психологів були спрямовані на дослідження соціальної ідентичності осіб з травмою інцесту (Muldoon, Nightingal, McMahon & Griffin, 2019), особливостей сприйняття сексуальності та сексуальної Я-концепції (Gewirtz-Meydan & Lahav, 2020; Guyon, Fernet & etc, 2020; Gewirtz-Meydan & Godbout, 2023). Хочемо зазначити також специфіку гендерних відмінностей прояву Я-концепції осіб з травмою інцесту, яку вивчали P. O'Leary, S. Easton, N. Gould (O'Leary, Easton & Gould, 2015). В українських наукових працях проблему Я-концепції осіб з травмою інцесту описано у дослідженнях О. Дещинської, М. Душкевич, Т. Дучиміської, М. Глуценка, І. Курляк, М. Мушкевич, А. Шевчук (Дещинська & Мушкевич, 2023; Душкевич & Глуценко, 2019, 2020, 2021).

Один зі шляхів забезпечення психологічного благополуччя та організації психологічної допомоги особам з травмою інцесту, це визначення специфіки Я-концепції особистості. У дослідженнях Я. Гошовського, О. Демчук, Г. Католик, О. Пшеничної (Гошовський, 2003, 2014; Демчук, 2016; Католик, 2020) доведено, що Я-концепція як система самосвідомості особистості є важливою детермінантою психологічного благополуччя. Відповідно, розуміння Я-концепції

дозволяє визначати ефективні стратегії психологічного супроводу та психосоціальної допомоги на різних (особливо кризових) етапах онтогенезу задля формування позитивної Я-концепції. Проведені теоретичні розвідки визначили, що у сучасних дослідженнях специфіка Я-концепції осіб з травмою інцесту потребує якіснішої систематизації та окреслення критеріїв прояву системи самосприйняття особистості на емоційному, когнітивному та поведінковому рівнях. Саме тому ми звернулися до наукового погляду та обґрунтування такої малодослідженої теми.

Мета дослідження: здійснити теоретичний аналіз психологічних особливостей Я-концепції осіб з травмою інцесту, специфіки впливу ранньої травматизації інцестом на формування Я-концепції у дитячому віці, критеріїв прояву системи самоставлення, самосприйняття осіб з травмою інцесту у дорослому віці.

Методи та процедура дослідження. Досягнення поставленої мети передбачало застосування методів теоретичного вивчення наукової літератури (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація підходів науковців) стосовно висвітлення особливостей прояву Я-концепції осіб, які зазнали травми інцесту. Використані теоретичні методи презентують багатовекторність наукових підходів щодо специфіки системи самоставлення та самосприйняття осіб, з травмою інцесту, у дорослому віці.

Обговорення результатів. Звертаючись до аналізу проблеми інцесту як фізичного сексуального контакту між дорослим та дитиною в єдиній сімейній системі, важливо відзначити, що інцест порушує позитивний розвиток Я-концепції особистості та призводить до травматизації дитини. З емпіричних досліджень А. Hemmati, G. Newton-Howes (Hemmati, Newton-Howes & etc, 2021). виявлено, що особи, які пережили інцест мають вищі показники патологічних рис особистості за класифікатором DSM-5, а саме психотизму, симптоматики межової організації особистості та невротизму. Дослідники стверджують, що особистість, яка зазнала травму інцесту характеризується емоційною нестабільністю, обмеженою афективністю, замкненістю, соціальною ізоляцією, схильністю до саморуйнівної або наявності суїцидальної поведінки

З свого бачення, А. Hemmati, G. Newton-Howes проаналізували прояв Я-концепції осіб з травмою інцесту за психобіологічною моделлю особистості Клонінгера (Hemmati, Newton-Howes & etc,

2021). Визначено, що Я-концепція проявляється високим рівнем уникнення шкоди, наполегливості, низьким рівнем свободи вибору, креативності та залежності від винагороди. Це свідчить про те, що особистість з травмою інцесту переживає надмірне занепокоєння щодо власної безпеки та довіри до світу, песимістично сприймає теперішні та потенційно майбутні події, характеризуються сором'язливістю, надмірними сумнівами у власних силах, труднощами у взаємодії з іншими. Натомість, вчені зазначили, що особи з травмою інцесту схильні організовувати власну діяльність незалежно від високого рівня розчарування, невдоволення чи втоми.

У сучасних дослідженнях впроваджується соціально-ідентичнісний підхід розуміння як травматичні події призводять до змін у соціальній ідентичності особистості. Базовою теоретичною рамкою такого підходу виступає модель SIMTIC (Social Identity Model of Traumatic Identity Change), яку запропонувала О. Muldoon (Muldoon, Haslam & etc, 2019). Дана модель передбачає три основні принципи. Перший принцип пояснює, що травматичний досвід призводить до втрати позитивної соціальної ідентичності. У наслідок цього підсилюються негативні психологічні наслідки, особливо такі як: високий рівень тривоги, пригніченості, неконтрольованих думок, спогадів про травмівну подію інші. Другий принцип полягає в тому, що збереження значущих соціальних ідентичностей для особистості сприяє відновленню психологічної стійкості після травми. Третій принцип передбачає, що набуття нових позитивних соціальних ідентичностей після травми допомагає оптимізувати психічне відновлення та підтримує особистісне зростання.

Досвід сексуального насильства в дитинстві, травматизує соціальну ідентичність дитини. У працях О. Muldoon описано, що інцест супроводжується нав'язуванням небажаних, руйнівних ідентичностей соціальним оточенням, що ускладнює формування позитивних бажаних ідентичностей. У наслідок цього діти засвоюють негативні Я-Образи на основі яких формується самосприйняття себе як покараного, зганьбленого, негідного. У емпіричних дослідженнях О. Muldoon, А. Nightingal, G. McMahon, S. Griffin (Muldoon, Nightingal & etc, 2024). на основі здійсненого рефлексивного тематичного аналізу у 2024 році було проаналізовано 25 інтерв'ю чоловіків та жінок, які зазнали травми інцесту. Науковці стверджують, що кривдники та співучасники сексуального

насильства нав'язували постраждалим дітям девіантні соціальні установки як свідомих, добровільних учасників власного насильства. У наслідок таких впливів постраждалі інтегрують у Я-концепцію переконання, що вони відповідальні за травматичний досвід, що їх ніхто не зрозуміє та засудить. Такі засвоєні установки формують впевненість про необхідність мовчати та тримати історію насильства в секреті.

Руйнівною ідентичністю, присутньою в Я-концепції осіб, які зазнали травму інцесту, виступає відчуття «інакшості» від інших. Усвідомлення людиною, що насильство порушує соціальні норми, провокує засвоєння у Я-Образ стигм, які існують в суспільстві, наприклад «Я чужа серед своїх...», «зневажена», «неповноцінна», «приречена на муки» інше. У наслідок цього, позиція «інакшості», «дефективності» провокує ізолюючу поведінку, що призводить до втрати зв'язку зі значущими людьми для постраждалої особи. У працях К. Ellis (Ellis, 2019) доповнено, що окрім нав'язаних небажаних ідентичностей у Я-концепції осіб з травмою інцесту, сексуальне насильство в дитинстві порушує здатність реалізовувати та підтримувати цінні соціальні ідентичності.

У науково-дослідницькому зверненні до феномену Я-концепції осіб, з травмою інцесту, важливо проінтерпретувати критерії прояву структури особистості за гендерним аспектом. Звернемося до досліджень (O'Leary, Easton, Gould & etc, 2015), присвячених особливостям переживання чоловіками наслідків сексуального насильства в сім'ї. Виявлено, що Я-концепція чоловіків з травмою інцесту має специфічні відмінності від Я-концепції жінок, з травмою інцесту. Науковці виділяють, що основна диференціація лежить у площині сексуальної ідентичності та сексуального функціонування, де чоловікам властиво відчувати сором, провину, незадоволеність в інтимній сфері, сприйняття себе як неповноцінного чоловіка. Вчені висувують тезу, що в наслідок ускладненого сприйняття себе, чоловіки схильні звертатися до розпусної, ризикованої сексуальної поведінки з жінками та чоловіками, для отримання доказів власної гетеросексуальності та мужності.

Описуючи Я-концепцію чоловіків з травмою інцесту Р. O'Leary, S. Easton, N. Gould (O'Leary, Easton, Gould & etc, 2015) вказують на наявність у таких осіб самозвинувачення, сприйняття себе як «брудного», поганого, аморального, нікчемного,

божевільного, такого який втратив мужність. Досвід травми інцесту, провокує у чоловіків страх перед осудом оточуючими, де останні можуть сприймати чоловіка, з травмою інцесту, як потенційного кривдника, схильного здійснити сексуальне насильство над іншими дітьми. Емоційний дистрес, викликаний травмою інцесту, формує у чоловіків переживання самотності, відчаю, втрати контролю над тілом та довірливими стосунками, наявністю суїцидальних думок, бажання вживати психоактивні речовини, щоб приглушити емоційний біль та зупинити нав'язливі думки.

На особливу увагу заслуговують такі параметри Я-концепції осіб з травмою інцесту, як травматизована сексуальність. Згідно вченню A. Gewirtz-Meydan, N. Godbout (Gewirtz-Meydan & Godbout, 2020) зазначено, що існує зв'язок між травматичною сексуальністю та наявністю досвіду травми інцесту. Науковці визначили, що Я-концепція особистості, яка зазнала травми інцесту, проявляється дисоціацією під час сексу, високим рівнем сорому та провини, особливо у темі сексуальності, надмірною пильністю під час сексу, сприйняттям власної особистості як сексуально дисфункційної.

В подальших працях A. Gewirtz-Meydan, N. Godbout (Gewirtz-Meydan & Godbout, 2023) доповнено, що нав'язливі спогади про насильство, які виникають під час сексу, у осіб з травмою інцесту, можуть бути викликані несвідомою спробою відтворити ранню травму задля здобуття контролю, розуміння або опанування ситуації. Зміст функціонування даного феномену науковці доводять через взаємозв'язок травми інцесту з високим рівнем прояву компульсивного розладу сексуальної поведінки, який виражений дисоціацією під час сексу, нав'язливими спогадами про насильство та зосередженістю на задоволенні партнера під час сексу.

У роботах C. Canivet, R. Bolduc, N. Godbout (Canivet, Bolduc, Godbout & etc, 2022) детальніше вивчається компульсивний розлад сексуальної поведінки (Compulsive sexual behavior disorder – далі CSBD) у осіб з травмою інцесту. Науковці стверджують, що наявна дисоціація у структурі Я-концепції осіб, які зазнали інцесту викликана наслідком ранньої сексуальної психотравми та виникненням CSBD. Дослідження C. Canivet, R. Bolduc, N. Godbout визначило, що дисоціація, яка виникає в дитинстві є реакцією на сексуальну травму та виконує захисну функцію, оберігаючи дитину від повторного переживання травматичних подій. Однак у дорослому

віці, за наявності CBSD, дисоціація сприяє повторному поверненню до ранньої сексуальної травми.

Когнітивно-поведінкова складова Я-концепції осіб з травмою інцесту, що мають CBSD, пов'язаний із зосередженістю на задоволенні партнера під час сексу. При цьому А. Gewirtz-Meydan, Y. Lahav (Gewirtz-Meydan, Lahav, 2020) припускають, що така поведінка відображає уявлення про любов та близькість сформовані під час насильства, і характеризується сплутаністю понять любові та сексу. У наслідок цього у осіб, які зазнали досвід інцесту засвоюється переконання, що любов і близькість можна здобути лише через надання сексуальних послуг у відповідь.

Звернемо увагу на існуючі моделі Я-концепції осіб з травмою інцесту. У дослідженнях канадської професорки R. Guyon (Guyon, Fernet, Canivet, & etc, 2020), описано, що травма інцесту впливає на сексуальність постраждалих, особливо на сексуальне самосприйняття. Відповідно до здійснених у 2020 році емпіричних досліджень з вибіркою 176 осіб, які постраждали від інцесту (з них 60% були жінки та 40% чоловіки) науковиця виокремила три базові профілі сексуальної Я-концепції осіб, які пережили інцест. Перший – довірливий та безтурботний профіль (the confident and non-preoccupied profile) зустрічався у 48% досліджуваних, і характеризується середнім рівнем сексуальної самоповаги, низьким рівнем сексуального занепокоєння, стурбованості та пригніченості. Другий – принижений та пригнічений/депресивний профіль (the demeaning and depressive profile) був продіагностований у 37% осіб, що свідчить про Я-концепцію осіб, що включає низький рівень самоповаги та високий рівень пригніченості сексуальної сфери, незадоволеності сексуальністю, сексуальної депресії. Третій – надмірно прискіпливий та занепокоєний профіль (the hyperconfident and preoccupied profile) властивий 15% осіб з травмою інцесту, де Я-концепції характерний прояв надмірно високого рівня сексуальної самоповаги, ригідності сексуальних кордонів, сексуальної стурбованості та сприйняття світу у якому в будь-який момент, виникне небезпека.

Досвід сексуального насильства в дитинстві над дівчатами посилює ризик виникнення післяпологової депресії після народження дитини у дорослому віці. У дослідженнях I. Roseth, R. Bongardt, P. Binder (Roseth, Bongardt, & Binder, 2011), описана симптоматика, яка

характерна матерям з післяпологовою депресією та досвідом інцесту. Науковці зазначають, що травматичні переживання минулого сексуального насильства матері зливаються з деструктивною поведінкою в теперішньому часі. Це провокує високий рівень тривожних очікувань щодо майбутнього дитини. Вчені зазначають, що фантазії матері щодо можливого сексуального насильства над власними дітьми, формує у відповідь тривалі, сильні почуття тривоги, пригніченості, гніву та знижує рівень задоволення досвідом материнства.

Аналізуючи з точки зору психодинамічного підходу I. Roseth, R. Bongaardt, & P. Binder (Roseth, Bongaardt, & Binder, 2011) описують, що жінки які зазнали інцесту проєктують власний травматичний досвід на дитину, що підживлюється нав'язливими (компульсивними) спогадами про сексуальну кривду. Крім того, інформація з вільних електронних джерел про історії насильства над дітьми поглиблює сприйняття жінками чоловіків як кривдників та світу в якому небезпечно. У наслідок цього посилюється відчуття постійної загрози, загострюється хронічна тривога, яка призводить до формування надмірно контролюючої поведінки в ролі матері щодо дитини. У висновку, травматизація інцестом цілісності структури Я-концепції жінок та набуття досвіду материнства може створювати передумови виникнення післяпологової депресії. Важливо зауважити, що дослідники говорять про кейсовий метод, який обмежує об'єктивність отриманих результатів, через маленьку вибірку досліджуваних та потребує більших емпіричних вивчень даної проблематики.

В українському науковому середовищі проблема специфіки Я-концепції осіб з травмою інцесту висвітлено у дослідженнях О. Дещинської, М. Душкевич, Т. Дучиміської, М. Глуценка, І. Курляк, М. Мушкевич, А. Шевчук та інших (Дещинська & Мушкевич, 2023; Душкевич & Глуценко, 2019,2020,2021). Згідно дослідженням М. Душкевич та М. Глуценко (Душкевич & Глуценко, 2019) Я-концепція особистості з травмою інцесту істотно відрізняється від Я-концепції осіб, що не переживали дану травматичну подію та має специфіку прояву. Дослідники на основі емпіричних розвідок описують, що Я-концепція осіб з травмою інцесту характеризується депривованістю простору фізичного тіла, коли особистість відчуває дискомфорт викликаний доторками,

запахами, примусом до дії тощо. Підструктура Я-концепції, а саме образ фізичного Я, сповнений негативними установками, зниженою самооцінкою у питаннях зовнішності, сприйняття власного тіла як відчуженого, зрадженого об'єкту.

Особливості сприйняття фізичного тіла та тілесності є ключовою феноменологією у Я-концепції осіб з травмою інцесту. Як зазначають М. Душкевич та М. Глущенко, люди, що переживають травму інцесту схильні відчувати неприємні фізичні відчуття в ситуаціях, які чимось нагадують про травматичну подію, порушується сприйняття власного тіла, характерно невдоволення щодо своєї зовнішності, фізичної форми, розмірів тіла, високі стандарти фізичного вигляду або надмірне бажання приховати за широкими речами тіло.

Цікавою є висунута теза М. Душкевич та М. Глущенко (Душкевич & Глущенко, 2020) про те, що особистість яка пережила інцест характеризується Я-концепцією з сприйняттям інших осіб як «холодних» та беземоційних. Окрім того, Я-концепція осіб з травмою інцесту може проявлятися високим рівнем чутливості до критики. Також спостерігається тенденція, що таким особам характерне відчуття самотності, ізолюваності, інакшості, фундаментальної відмінності від інших, а також того, що ці відмінності будуть перешкоджати інтеграції в будь-які спільноти, страх бути відторгненими та покинутими, особливо близькими людьми.

На сучасному етапі досліджуючи чинники деструктивного психосексуального розвитку дітей, які пережили інцест, О. Дещинська, М. Мушкевич, Т. Дучимінська (Дещинська & Мушкевич, 2023) виявили, що пережите сексуальне насильство з боку близьких осіб суттєво впливає на Я-концепцію дитини. Відповідно, травматичний досвід спричиняє розвиток почуття самотності, негативного ставлення до моделей сімейних і партнерських взаємостосунків. Вчені підкреслюють, що діти, з травмою інцесту засвоїли неструктуровані, небажані, конфліктні та вимогливі форми взаємодії між партнерами, що сформувало деформацію їхніх соціальних уявлень та поведінки в стосунках. Науковці, зазначають, що у людей, які пережили інцест, домінують думки про незначущість їхніх почуттів та потреб, демонструють порушення психологічних і фізичних меж особистості, включаючи сексуальність, переживання власної дефективності, а також труднощі у міжособистісних стосунках.

Висновки і перспективи. Отже, у ході теоретичного аналізу наукових джерел було визначено, що Я-концепція особистості з травмою інцесту істотно відрізняється від Я-концепції осіб, що не переживали дану травматичну подію та має специфіку прояву. Досвід інцесту травматизує соціальну ідентичність дитини, якій характерно прояв нав'язаних соціальним оточенням, небажаних, руйнівних ідентичностей, що ускладнює формування позитивних бажаних ідентичностей. Визначено, що Образ фізичного Я у осіб з травмою інцесту сповнений негативними установками, зниженою самооцінкою у питаннях зовнішності, порушенням сприйняття власного тіла. Я-концепція осіб з травмою інцесту характеризується травматичною сексуальністю, що проявляється дисоціацією під час сексу, високим рівнем сорому та провини у контексті сексуальності, надмірної пильності під час сексу. Визначено, що за гендерним аспектом Я-концепція жінок та чоловіків рівноцінна, натомість чоловікам більш властива сплутаність у сексуальній ідентичності та сприйнятті власної мужності. Виявлено три профілі сексуальної Я-концепції осіб з травмою інцесту: довірливий та безтурботний; принижений та депресивний; надмірно прискіпливий та занепокоєний профілі. Проаналізовано, що травма інцесту виступає предиктором виникнення депресії, посттравматичного стресового розладу, дисоціативного розладу та підвищує ризики виникнення післяпологової депресії у жінок.

Перспективу дослідження вбачаємо у подальшому емпіричному вивченні та концептуалізації основних психологічних складових прояву Я-концепції особистості, з травмою інцесту та розробкою стратегій психологічної допомоги для збереження та відновлення психологічного благополуччя осіб, які зазнали сексуального насильства. Результати дослідження можуть бути використані практичними психологами, психотерапевтами, Центрами соціально-психологічної допомоги постраждалим від сексуального насильства та в процесі фахової підготовки психологів.

Література.

1. Гошовський, Я. (2003). *Самосвідомість і образ Я депривованих підлітків*: монографія. Дрогобич: Каменяр.
2. Гошовський, Я. (2014). Адаптаційно-самоактуалізаційний потенціал у процесі ревіталізації депривованої особистості. *Актуальні проблеми психології*, 26, 249-258.
3. Глущенко, М. (2023). Теоретичні підходи до розуміння інцесту в психологічній науці. *Психологічні перспективи*, 41, 74–91. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2023-41-hlu>

4. Демчук, О. (2016) «Я-концепція» як продукт розвитку самосвідомості особистості. *Молодий вчений*, 12, 240-243. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/57.pdf>
5. Дещинська О., & Мушкевич М. (2023) Ефективні способи психологічної діагностики переживання інцесту. *Психологічні основи здоров'я, освіти, науки та самореалізації особистості: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції*. ВНУ імені Лесі Українки; кафедра практичної психології та психодіагностики; за заг. ред. Л. І. Магдисюк. Луцьк : Вежа-Друк.
6. Душкевич, М., & Глущенко, М. (2019). Особливості Я-концепції особистості, яка пережила інцест. *Молодий вчений*, 7(71), 24-27. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-7-71-6>
7. Душкевич, М., & Глущенко, М. (2020). Репрезентація образу Я в жінок, які зазнали інцесту. *Габітус*, 16, 134-139. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.16.21>
8. Душкевич, М., & Глущенко, М.. (2021). Розробка, апробація та стандартизація опитувальника «Шкала інцестуозності особистості». *Психологічний часопис*, 7(1), 108– 127. <https://doi.org/10.31108/1.2021.1.9>
9. Католик, Г. В. (2020). *Концепція Я дитячого практичного психолога*: монографія. Львів: Галицька Видавнича Спілка. 312 с
10. Пшенична, О. (2022) Я-концепція як детермінанта психологічного благополуччя особистості. *Габітус*, 14, 199-204. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.14.33>
11. Blume, S. (1998). *Secret Survivors: Uncovering Incest and Its Aftereffects in Women*. U.S.A.: Ballantine Books.
12. Canivet, C., Bolduc, R., & Godbout, N. (2022). Exploring variations in individuals' relationships to sexual fantasies: A latent class analysis. *Archives of Sexual Behavior*, 51(1), 589–600. <https://doi.org/10.1007/s10508-021-02136-z>
13. Cloninger's psychobiological model of personality (2018). Dictionary of American psychological association. <https://dictionary.apa.org/cloningers-psychobiological-model-of-personality>
14. Ellis, K. (2019). Blame and culpability in children's narratives of child sexual abuse. *Child Abuse Review*, 28(6), 405–417. <https://doi.org/10.1002/car.2590>
15. Finkelhor, D. (1978). Psychological, Cultural and Family factors in Incest and Family Sexual Abuse. *Journal of marriage and Family Counselling*, 4 (4), 41-49. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1978.tb00539.x>
16. Gewirtz-Meydan, A., & Lahav, Y. (2020). Sexual functioning among childhood sexual abuse survivors from an attachment perspective. *The Journal of Sexual Medicine*, 17(7), 1370–1382. <https://doi.org/10.1016/j.jsxm.2020.03.014>
17. Gewirtz-Meydan, N. (2023). Between pleasure, guilt, and dissociation: How trauma unfolds in the sexuality of childhood sexual abuse survivors. *Child Abuse & Neglect*, 141, 3-16. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106195>
18. Guyon, R., Fernet, M., Canivet, C., Tardif, M., & Godbout, N. (2020). Sexual self-concept among men and women child sexual abuse survivors: Emergence of differentiated profiles. *Child abuse & neglect*, 104, 104481. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104481>
19. Hemmati, A., Newton-Howes, G., Falahi, S., Mostafavi, S., Colarusso, C. A., & Komasi, S. (2021). Personality Pathology among Adults with History of Childhood Sexual Abuse: Study of the Relevance of DSM-5 Proposed Traits and Psychobiological Features of Temperament and Character. *Indian journal of psychological medicine*, 43(2), 135–143. <https://doi.org/10.1177/0253717620928813>
20. Herman, J. L., & Schatzow, E. (1987). Recovery and verification of memories of childhood sexual trauma. *Psychoanalytic Psychology*, 4(1), 1–14. <https://doi.org/10.1037/h0079126>
21. Herman, J., Russell, D., & Trocki, K. (1986). Long-term effects of incestuous abuse in childhood. *American Journal of Psychiatry*, 143, 1293–1296. <https://doi.org/10.1176/ajp.143.10.1293>

22. Muldoon, O. T., Haslam, S. A., Haslam, C., Cruwys, T., Kearns, M., & Jetten, J. (2019). The social psychology of responses to trauma: Social identity pathways associated with divergent traumatic responses. *European Review of Social Psychology*, 30(1), 311–348. <https://doi.org/10.1080/10463283.2020.1711628>
23. Muldoon, O.T., Nightingale A., McMahon, G., Griffin, S., Bradshaw, D., Lowe, R.D., & McLaughlin, K. (2024). Child sexual abuse and social identity loss: A qualitative analysis of survivors' public accounts. *British Journal of Social Psychology*, 63(4), 1757-1770. <https://doi.org/10.1111/bjso.12752>
24. O'Leary, P., Easton, S. D., & Gould, N. (2015). The Effect of Child Sexual Abuse on Men: Toward a Male Sensitive Measure. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(3), 423-445. <https://doi.org/10.1177/0886260515586362>
25. Roseth, I., Bongaardt, R., & Binder, P. E. (2011). A case study of a mother's intertwining experiences with incest and postpartum depression. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 6(3). <https://doi.org/10.3402/qhw.v6i3.7244>

References

1. Demchuk, O. (2016). «Ia-kontsepsiia» yak produkt rozvytku samosvidomosti osobystosti [«Self-conception» as a product of development of personality's self-consciousness]. *Molodyi vchenyi - Young Scientist*, 12, 240-243. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/57.pdf> [in Ukrainian].
2. Deshchynska, O., & Mushkevych, M. (2023). Efektyvni sposoby psykholohichnoi diahnostyky perezhyvannia intsestu [Effective methods of psychological diagnostics of incest experiences]. *Psykholohichni osnovy zdorovia, osvity, nauky ta samorealizatsii osobystosti: materialy XV Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii – Psychological foundations of health, education, science and self-realization of the individual: materials of the XV International Scientific and Practical Conference*. VNU imeni Lesi Ukrainky. Luts'k : Vezha-Druk. [in Ukrainian].
3. Dushkevych, M., & Hlushchenko, M. (2019). Osoblyvosti Ya-kontsepsii osobystosti, yaka perezhyla intsest [Self-concept specifics of personality that experienced incest]. *Molodyi vchenyi - Young Scientist*, 7 (71), 24-27. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-7-71-6> [in Ukrainian].
4. Dushkevych, M., & Hlushchenko, M. (2020). Reprezentatsiia obrazu ya v zhinok, yaki zaznaly intsestu [The representation of the self-image of women, who have experienced incest]. *Habitus*, 16, 134-139. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.16.21> [in Ukrainian].
5. Dushkevych, M., & Hlushchenko, M. (2021). Rozrobka, aprobatsiia ta standartyzatsiia opytuvalnyka «Shkala intsestuoznosti osobystosti» [Development, approbation and standardization of “Scale of incestuous personality” questionnaire]. *Psykholohichni chasopys – Psychological Journal*, 7(1), 108–127. <https://doi.org/10.31108/1.2021.1.9> [in Ukrainian].
6. Hlushchenko, M. (2023). Theoretical approaches to understanding incest in psychological science. *Psychological Prospects Journal*, (41), 74–91. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2023-41-hlu> [in Ukrainian].
7. Hoshovskyi, Ya. (2003) *Samosvidomist i obraz Ya deprivovanykh pidlitkiv*. Droho-bych: Kameniar. [in Ukrainian].
8. Hoshovskyi, Ya. (2014) Adaptatsiino-samoaktualizatsiinyi potentsial u protsesi revitalizatsii deprivovanoi osobystosti [Adaptation and actualization of itself potential in the process of revitalization of deprived personality]. *Aktualni problemy psykholohii – Current problems of psychology*, 26, 249-258. [in Ukrainian].
9. Katolyk, H. V. (2020). *Kontsepsiia Ya dytiachoho praktychnoho psykholoha [The Self-concept of a practical child psychologist]*. Lviv: Halytska Vydavnycha Spilka. [in Ukrainian].
10. Pshenychna, O. (2022). Ya-kontsepsiia yak determinanta psykholohichnoho blahopoluchchia osobys-tosti [Self-concept as a determinant of psychological well-being:

Theoretical and methodological aspects]. *Habitus*, 14, 199–204. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.14.33> [in Ukrainian].

11. Blume, S. (1998). *Secret Survivors: Uncovering Incest and Its Aftereffects in Women*. U.S.A.: Ballantine Books.

12. Canivet, C., Bolduc, R., & Godbout, N. (2022). Exploring variations in individuals' relationships to sexual fantasies: A latent class analysis. *Archives of Sexual Behavior*, 51(1), 589–600. <https://doi.org/10.1007/s10508-021-02136-z>

13. Cloninger's psychobiological model of personality (2018). *Dictionary of American psychological association*. <https://dictionary.apa.org/cloningers-psychobiological-model-of-personality>

14. Ellis, K. (2019). Blame and culpability in children's narratives of child sexual abuse. *Child Abuse Review*, 28(6), 405–417. <https://doi.org/10.1002/car.2590>

15. Finkelhor, D. (1978). Psychological, Cultural and Family factors in Incest and Family Sexual Abuse. *Journal of marriage and Family Counselling*, 4 (4), 41–49. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1978.tb00539.x>

16. Gewirtz-Meydan, A., & Lahav, Y. (2020). Sexual functioning among childhood sexual abuse survivors from an attachment perspective. *The Journal of Sexual Medicine*, 17(7), 1370–1382. <https://doi.org/10.1016/j.jsxm.2020.03.014>

17. Gewirtz-Meydan, N. Godbout (2023) Between pleasure, guilt, and dissociation: How trauma unfolds in the sexuality of childhood sexual abuse survivors. *Child Abuse & Neglect*, 141, 3–16. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106195>

18. Guyon, R., Fernet, M., Canivet, C., Tardif, M., & Godbout, N. (2020). Sexual self-concept among men and women child sexual abuse survivors: Emergence of differentiated profiles. *Child abuse & neglect*, 104, 104481. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104481>

19. Hemmati, A., Newton-Howes, G., Falahi, S., Mostafavi, S., Colarusso, C. A., & Komasi, S. (2021). Personality Pathology among Adults with History of Childhood Sexual Abuse: Study of the Relevance of DSM-5 Proposed Traits and Psychobiological Features of Temperament and Character. *Indian journal of psychological medicine*, 43(2), 135–143. <https://doi.org/10.1177/0253717620928813>

20. Herman, J. L., & Schatzow, E. (1987). Recovery and verification of memories of childhood sexual trauma. *Psychoanalytic Psychology*, 4(1), 1–14. <https://doi.org/10.1037/h0079126>

21. Herman, J., Russell, D., & Trocki, K. (1986). Long-term effects of incestuous abuse in childhood. *American Journal of Psychiatry*, 143, 1293–1296. <https://doi.org/10.1176/ajp.143.10.1293>

22. Muldoon, O. T., Haslam, S. A., Haslam, C., Cruwys, T., Kearns, M., & Jetten, J. (2019). The social psychology of responses to trauma: Social identity pathways associated with divergent traumatic responses. *European Review of Social Psychology*, 30(1), 311–348. <https://doi.org/10.1080/10463283.2020.1711628>

23. Muldoon, O.T., Nightingale A., McMahon, G., Griffin, S., Bradshaw, D., Lowe, R.D., & McLaughlin, K. (2024). Child sexual abuse and social identity loss: A qualitative analysis of survivors' public accounts. *British Journal of Social Psychology*, 63 (4), 1757–1770. <https://doi.org/10.1111/bjso.12752>

24. O'Leary, P., Easton, S. D., & Gould, N. (2015). The Effect of Child Sexual Abuse on Men: Toward a Male Sensitive Measure. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(3), 423–445. <https://doi.org/10.1177/0886260515586362>

25. Roseth, I., Bongaardt, R., & Binder, P. E. (2011). A case study of a mother's intertwining experiences with incest and postpartum depression. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 6(3). <https://doi.org/10.3402/qhw.v6i3.7244>

Received: 15.03.2025

Accepted: 08.04.2025